

заходів для їх припинення та неповідомлення компетентних органів про злочин.

Тобто, у цьому формулюванні мовиться про потурання керівником вчиненню злочинів підлеглими (т. зв. «невжиття заходів»).

Саме таке формулювання суспільно небезпечних діянь керівників (начальників) більшою мірою відповідає стандартам міжнародного гуманітарного права, про які йшлося вище, та заслуговує на увагу під час вдосконалення законодавчого формулювання об'єктивної сторони порушення законів та звичаїв війни у КК.

Андрушко Андрій Васильович,

професор кафедри кримінального права та процесу Ужгородського національного університету, доктор юридичних наук, професор

ЕКОЦИД У ПРОЄКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

У проєкті нового Кримінального кодексу (далі – КК) України стаття про відповідальність за екоцид з'явилася не одразу. Так, у контрольному тексті проєкту КК України станом на 22 травня 2023 року такої статті не було, з'явилась вона в наступній версії проєкту (станом на 14 вересня 2023 року). Можна припустити, що внесення відповідних змін було пов'язане зі знищенням російськими окупаційними військами греблі Каховської ГЕС.

У ст. 11.5.6 останньої редакції вказаного документа (станом на 14 жовтня 2023 року) пропонується встановити кримінальну відповідальність особи, яка з метою спричинити довгострокову та масштабну шкоду використала будь-які засоби для зміни динаміки, складу чи структури довкілля, включаючи біосферу, літосферу, гідросферу і атмосферу, або для зміни космічного простору [1]. Видається очевидним, що за основу при формулюванні диспозиції наведеної норми слугували положення Конвенції про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище від 10 грудня 1976 року. У ст. I цієї Конвенції встановлений обов'язок «не вдаватися до воєнного чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, які мають широкі, довгострокові або серйозні наслідки, як до способів руйнування, завдання збитків або заподіяння шкоди будь-якій іншій державі-учасниці», а в ст. II вказано, що термін «засоби впливу на природне середовище» стосується будь-яких засобів зміни – шляхом умисного управління природними процесами – динаміки,

складу чи структури Землі, включаючи її біоту, літосферу, гідросферу та атмосферу, або космічного простору [2].

У розглядуваному контексті варто також зазначити, що 22 червня 2021 року міжнародна експертна комісія юристів, яка працювала за дорученням фундації Stop Escocide, презентувала дефініцію екоциду, визначивши його як «незаконні або необґрунтовані (можливі варіанти перекладу – безпідставні, самовпевнені – *A.A.*) дії, вчинені з усвідомленням, що існує значна ймовірність спричинення такими діями серйозної, широкомасштабної або довготривалої шкоди довкіллю» [3]. Це визначення екоциду пропонується закріпити в Римському статуті МКС.

Загалом формулювання злочину екоциду, наведене у ст. 11.5.6 проекту нового КК України, корелює з дефініцією екоциду, що її пропонується закріпити в Римському статуті МКС, при цьому в проекті нового КК України уточнюється, що винний може використати будь-які засоби для зміни динаміки, складу чи структури довкілля, включаючи біосферу, літосферу, гідросферу і атмосферу, або для зміни космічного простору.

На відміну від визначення екоциду у ст. 11.5.6 проекту нового КК України, у дефініції екоциду, розробленій міжнародними експертами, вказується на те, що відповідними діями може бути спричинено не лише широкомасштабну і довгострокову, а й серйозну шкоду довкіллю. Крім того, з цієї дефініції випливає, що розглядуване діяння може бути вчинено не лише умисно, а й з необережності.

Видається, що відмова розробників проекту нового КК України від вказівки на «серйозність» шкоди довкіллю цілком виправдана, адже, на мій погляд, якщо відповідна шкода є широкомасштабною і довгостроковою, то водночас апріорі є й «серйозною». Водночас необхідно звернути увагу на те, що між «довгостроковою» і «масштабною» шкодою у тексті аналізованої норми використано сполучник «та», тоді як у дефініції екоциду, розробленій міжнародною комісією юристів, так само, як і в Конвенції про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, між різновидами шкоди довкіллю вжито сполучник «або» (тобто вони є альтернативними).

Позитивним є те, що в ч. 2 ст. 1.4.1 проекту нового КК України дається визначення «довгострокової шкоди довкіллю» і «масштабної шкоди довкіллю», завдяки чому конкретизовано вказані оціночні ознаки. Довгострокова шкода довкіллю визначена як шкода довкіллю у виді масової загибелі об'єктів тваринного чи рослинного світу або радіаційного чи хімічного забруднення, за якої повернення пошкоджених природних ресурсів до їхнього попереднього стану відбувається понад рік (п. 12); масштабна шкода довкіллю – як шкода довкіллю, яка має місце на площі понад сто квадратних кілометрів або

понад десять кубічних кілометрів, поєднана з тяжкою майновою шкодою (п. 26).

Більш переконливою видається також позиція розробників проекту нового КК України щодо визначення екоциду лише як умисного злочину, адже саме за ознакою суб'єктивної сторони вказаний злочин насамперед відрізняється від цілого ряду кримінальних правопорушень проти довкілля (в проекті КК України – проти безпеки довкілля). Крім того, очевидним видається те, що вказівка на винятково умисний характер розглядуваного діяння свідчитиме про особливу небезпеку екоциду як злочину проти безпеки людства (в проекті КК України – проти міжнародної безпеки).

Водночас необхідно звернути увагу на те, що у формулюванні екоциду у ст. 11.5.6 проекту нового КК України вказується на мету спричинення довгострокової та масштабної шкоди довкіллю як на обов'язкову ознаку вказаного злочину. Такий підхід звужує застосування аналізованої норми, адже виходить, що екоцид може бути вчинений лише з прямим умислом. На мій погляд, суб'єктивна сторона розглядуваного діяння може характеризуватися як прямим, так і непрямым умислом: вчиняючи екоцид, винна особа усвідомлює суспільну небезпечність своїх дій, передбачає спричинення шкоди довкіллю і бажає її настання, або ж не бажає, але свідомо припускає її настання.

Список використаних джерел

1.Текст проекту нового Кримінального кодексу України. Контрольний текст проекту станом на 14.10.2023 р. / Новий Кримінальний кодекс. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/10/15/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-14-10-2023.pdf>

2.Convention on the prohibition of military or any other hostile use of environmental modification techniques, 10 December 1976 / United Nations Treaty Collection. URL: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXVI-1&chapter=26&clang=_en

3.Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide. Commentary and core text, June 2021. URL: <https://static1.squarespace.com/static/5ca2608ab914493c64ef1f6d/t/60d1e6e604fae2201d03407f/1624368879048/SE+Foundation+Commentary+and+core+text+rev+6.pdf>